

Elçin

BU DÜNYADA QATARLAR GEDƏR

Qaynaq:

<http://www.elchin.com>

PDFləşdirən:

<http://www.kitablar.com>

<http://www.kitablar.org/>

Dünyada cürbəcür qatarlar var idi: 'Bakı-Moskva', 'Bakı-Novosibirsk', 'Xarkov-Bakı', 'Bakı-Odessa', 'Mahaçqala-Bakı'... Yay başlayan kimi təzə qatarlar gəlib gedirdi: 'Bakı-Kislovodsk', 'Bakı-Soçi'...

Qatarlar adamlarla dolu olardı. Adamlar cürbəcür olardı, cürbəcür geyinərdi. Dünyada qapqara adamlar var idi, sapsarı adamlar var idi və bu adamlar da hərdən qatarlarda Əbiligilin kəndinə aşağısından ötüb keçərdi.

Qatarlar neft daşıyan vaqonlar olardı, taxta-şalban daşıyan, traktorlar, yük maşınları, avtomobillər daşıyan vaqonlar olardı və Əbili gözlərini yumub bu təptəzə, yağlı avtomobilləri ömründə birçə dəfə də görmədiyi Bakının küçələrində ora-bura gedən görərdi.

Bütün bunlar uzaq-uzaq ölkələrdən, böyük-böyük şəhərlərdən gəlib gedirdi və həmin uzaq-uzaq ölkələrdə, uzaq-uzaq şəhərlərdə heç kim bilmirdi ki, dünyada Əbiligilin balaca kəndi var və bu balaca kənddə Əbili adında bir oğlan var ki, hər gün qatarların ardınca baxar.

Qatarlarda daşınan bütün bu yükləri bir-birini tanımayan cürbəcür adamlar hazırlayırdı, düzəldirdi, yükləyirdi, bir-birinə göndərirdi. Əbili bunu fikirləşirdi və hərdən ona elə gəlirdi ki, gözlərinin qabağından ötüb keçən bu yük qatarları adi qatarlar deyil, bu yük qatarları taxta-şalbanla, traktorla, kombaynla bərabər adamların sirrini bir-birinə aparır, adamların ürəyindəkiləri bir-birinə yetirir. Adamların o sirrini ki, gecə yerində uzanırsan və uzaq-uzaq ölkələrdə, böyük-böyük şəhərlərdə yaşayanlar barədə fikirləşirsən.

Qatarlarda təkcə adamlar getmirdi, təkcə yükdaşıyırdı qatarlar. Bə'zən qatarlar nağıl aləmindən gəlirdi, fillə, zürafəylə gəlirdi.

Bir dəfə yayın cırhacırı idi və Əbili həmin gün doğruçu fillər gördü, doğruçu zürafələr, açıq vaqonlardakı qəfəslərdə gedən doğruçu şirlər, pələnglər gördü. Əbili başa düşdü ki, 'Kiyev-Bakı' qatarında Bakıya sirk gedir və özü də bilmədi necə gözlərini yumdu, ötüb keçməkdə olan qatar təkərlərinin taqqatuqu altında bu zürafələri, bu filləri, şirləri, pələngləri Bakı

sirkində gördü, yekə başmaqlı, yekə saatlı, yekə burunlu təlxəklər gördü, həmişə qatarlarda gedib-gələn rəngbərəng paltarlı uşaqların səs-küyünü eşitdi.

Əbili az görmüşdü, çox oxumuşdu. Əbili bilirdi ki, filler Hindistanda olur, Afrikada olur, sirkdə təlxəklər olur, təlxəklərin paltarları əyinlərinə böyük olur və onlara baxanda adamı gülmək tutur-bütün bunları bilirdi, əlinə keçən qəzetlərdə, jurnallarda, kitablarda oxumuşdu, dərsliklərdən öyrənmişdi, amma özü heç nə görməmişdi.

Burası doğru idi ki, Əbili gözlərini yumub istədiyini görürdü, amma burası da var idi ki, və Əbili də bunu çox gözəl başa düşürdü ki, bütün bunlar doğruçu görmək deyil.

Əbiligilin kəndi dəmir yolundan yarım kilometr aralıdakı dağın ətəyində idi. Bu kənd il on iki ay dumanlı-çiskinli olardı və bu dumanlı-çiskinin içindən gecə-gündüz qatarlar keçərdi. Gecələr bu qatarların səsi kəndin bütün evlərinə dolardı və bu qatarlardakı adamlar, bu qatarların daşdığı avtomobillər, gedib-gəldiyi böyük-böyük şəhərlər kəllayı otaqda palazın üstündə salınmış yorğan-döşəyin içində Əbilinin gözlərinin qabağına gəlirdi. Şəhərlər, günortalar və axşamlar isə Əbili inəklərini naxıra qatıb, qoyun-qızularını kəndin çobanı İldırımın sürüsünə otürüb, kəhər atı evlərinin dalındakı otlaqda çidarlayıb, tövləni kürüyüb-təmizləyib, məktəbə gedib və qayıdıb dərslərini hazırlayandan sonra, kənddən aşağı düşürdü, dəmir yolu boyunca gedirdi, o qədər gedirdi ki, kəndləri dağın ətəyində gözdən itirdi və bu yerlərdə hər addımbaşı bitən bir alça ağacının altındakı yoncalıqda oturub gəlib keçən qatarlara baxırdı.

Əbilinin gözləri elə öyrənmişdi ki, bircə dəqiqənin içində gəlib keçən qatarın üstündəki yazını oxuyurdu, vaqondakı adamları görürdü, bu adamların görünüşü, geyimi yadından çıxmırdı.

Uşaqlıq vaxtları, o vaxtlar ki, ayağı yalın, başı açıq atılıb düşürdü və dünyanın işləri vecinə deyildi, birinci növbədə yaşıdları, yaşıdlarının əcaib-qəraib şalvarları, köynəkləri yadında qalırdı. Əbili bu uşaqları qırmızı rəngin, yaşıl rəngin, çəhrayı rəngin içində görürdü və bu uşaqlar başqa bir aləmin, nağıllı-sehirli bir aləmin uşaqları kimi ondan çox-çox uzaqlarda idi. Günlərin bir günündə Əbili başa düşdü ki, həmin nağıllı-sehirli uzaq aləmin uşaqları da kəndlilərinin uşaqları kimidi-cığalı var, düzü var, kolxoz sədri Cəbrayıl kişinin oğlu Rəhim kimi ərköyünü var, Salatın arvadın nəvəsi yetim Səftər kimi iş bacaranı var.

O gün qatarlardan biri- 'Bakı-Rostov' qatarı birdən-birə Əbiligilin kəndlərinin qabağında dayandı. Düz dörd saat dayandı. Dedilər irəlidə yol xarab olub. Həmin dörd saatda Əbiligilin kəndində yumurta-toyuq qalmadı,

yağ-pendir qalmadı, ağaclarda alça, ərik qalmadı, kimin əlinə nə keçirdisə, gətirib qatardakılara satmaq istəyirdi.

Kəndin adamlarını alverlə məşğul idi, təkcə Əbilidən başqa. Əbili bir küncdə dayanıb gəndən-genə dağın aşağısından düzənlikdə oynayan uşaqlara baxırdı. Qatardan düşən uşaqlar hərdən lap onun burnunun qabağından ötüb qaçırdı və Əbili bu tərləmiş, sir-sifəti qızarmış uşaqlardan gələn qoxunu hiss edirdi. Bu qoxu bir az kəndlərindəki dəllək Qafarın dəlləkxanasından gələn iyə oxşayırdı, bir az atası ildə-ayda bir dəfə Bakıya gedib qayıdanda gətirdiyi peçenye, pryanik, kağıza bükülü konfet iyinə oxşayırdı, amma Əbili belə fikirləşirdi ki, bu qoxu tamam-kamal dəlləkxana iyi, yaxud peçenye, pryanik iyi deyil, bu qoxu böyük-böyük şəhərlərdəki uşaqların qoxusudu. Əbili burasını da lap yəqin etdi ki, bu saat burnunun qabağından ötsələr də bu uşaqlar ondan çox-çox uzaqdadı, elə uzaqdadı ki, həmin uşaqlığa gecə-gündüz, yay-qış, dumanda-çiskində, qarda-boranda, yayın cırhacırında qatarlarla gedəsən gərək.

Birdən-birə çəhrayı ayaqqabılı, çəhrayı corablı, çəhrayı paltolu, çəhrayı yanaqlı, çəhrayı papaqlı bir qız Əbilinin qabağında dayandı, təəccüblə Əbilinin ayağındakı qaloşa baxdı, pencəyinin cibinə yığdığı göy almalara baxdı, başına qoyduğu atasının köhnə papağına baxdı və soruşdu:

- Sənin adın nədi?

Ömründə heç vaxt Əbilinin beləcə ürəyi düşməmişdi. Ömründə heç vaxt Əbili beləcə özünü itirməmişdi. Əbili heç özü də bilmədi ki, necə dedi :

-Əbili. -

Çəhrayı qız lap heyrətlə soruşdu:

- Nə?

Əbili dedi:

-Əbili.

Çəhrayı qız bir az da dayanıb heyrətlə ona baxdı, sonra tələsik qaçdı; elə qaçdı, elə bil bu saat Əbili hop eləyib onu udacaqdı.

Əbili incimədi. Elə bilirdi ki, elə belə də olmalıdı. Çəhrayı qız çəhrayıydı, Əbili palçıqlı-peyinli. Çəhrayı qız nə biləydi ki, Əbilinin əsil adı Əbülfətdi və atası, anası ona görə ona Əbili deyir ki, onu çox istəyir. Əbili bundan incimədi, Əbili başqa şeydən incidi.

Çəhrayı qız xeyli aralıdan Əbilini Yaşıl, Sarı, Qırmızı qızlara göstərib güldü və Yaşıl, Sarı, Qırmızı qızlar da Əbiliyə baxıb güldülər. Aydın məsələydi ki, qızlar Əbilinin təhər-töhürünə güldürdülər, amma Əbili bundan da incimədi, çünki böyüdükcə ona belə mə'lum olurdu ki, uzaq-uzaq ellərdəki böyük-böyük şəhərlər və bu şəhərlərdə yaşayan Yaşıl, Sarı, Qırmızı, Çəhrayı uşaqlar adicə uzaqlarda deyil, yə'ni bu uzaqlıq başqa uzaqlıqdı, bu uzaqlıq, bu məsafə Əbilinin gözünü açıb, bax bu dağı görməsindədi, şəhərlər inəy,

naxıra qatmasındadı, axşamlar qoyun-quzunu İldırımın sürüsündən ayırıb evə gətirməsindədi, səhər-axşam qatarların dalınca baxmasındadı və bu qatarlardakı fillərin, pələnglərin, bu qatarlardakı uşaqların gecələr onun yuxusuna girməsinədədi. Bundan incimədi Əbili, başqa şeylərdən incidi. Çəhrayı qız təbəşir parçası ilə hamar qayanın üstündə xətlər çəkdi, ora-bura baxıb elə bil nəşə axtardı, tapmadı, çəhrayı paltosunun cibindən yastı bir şey çıxarıb, ayağının altına atdı və bir ayağını qaldırıb o biri ayağı ilə həmin yastı şeyi itəliyə-itəliyə xətlərin üstündən cırcırma kimi hoppanmağa başladı.

Bir az keçəndən sonra qatardakı atalar, analar uşaqları çağırırdı. Çəhrayı qız da əyilib ayağı ilə oynatdığı yastı şeyi yerdən qaldırdı, bir az orasına-burasına baxdı, sonra təzədən yerə tullayıb qatara qaçdı. Bir az da keçəndən sonra qatar tərpəndi. Lap sonra isə bu yerlərin həmişəki sakitliyi əlrafə çökdü, kəndin camaatı sata bildiyini satıb, sata bilmədiyini təzədən geri apardı və Əbili də həmişəki bu sakitlik içində əllərini pamazı salvarının ciblərinə soxub var-gəl edə-edə bayaq Çəhrayı qızın xətt çəkib oynadığı yerə gəldi. Çəhrayı qızın hoppana-hoppana ayağı ilə sürüşdürdüyü yastı şey elə-eləcə xətlərin üstündə atılıb qalmışdı. Əbili əlləri cibində bir müddət bu yastı şeyə baxdı, sonra birdən-birə ürəyinə bir qüssə, bir kədər gəldi, sonra da əyilib həmin yastı şeyi yerdən götürdü, bu yastı şeyin büküldüyü toza-torpağa batmış kağızı yavaş-yavaş çırpdı.

Yay günləri rayon mərkəzindən Əbiligilin kəndinin yuxarısına lafet-mağaza gələrdi, üç-dörd gün arxın qırağındakı böyük söyüd ağacının altında dayanardı, sürücü-satıcı İmaş kəndin camaatına çit, pamazı, dəsmal, adyal, stəkan, boşqab, pivə, gizlincə araq, bublik, mampası, şokolad satardı. Şokoladlar qızılı kağıza bükülərdi, üstündən də başqa bir kağıza bükülərdi və bu kağızda tülkü şəkli, ya qarğa şəkli, ya xoruz şəkli olardı. Əbiligil atasını yola gətirib şokolad alandan sonra ustufca kağızları açardı, bir xeyli kağızların ora-burasına baxardı, axşam hamarlayıb evdəki kitabların arasında saxlamaq üçün qoynunda, ya başındakı papağın içində gizlədib keflə şokoladdan yavaş-yavaş dişdəm vurardı. Bu balaca bayram olardı, şokolad bayramı.

İndi həmin şokoladın bir irisi, elə irisi ki, İmaşın lafetində yox, uzaq-uzaq ellərdəki böyük-böyük şəhərlərdə satırdılar onu, Əbilinin əlində idi və bu həmin yastı şey idi ki, bayaq Çəhrayı qız ayağı ilə sürütləyə-sürütləyə xətlərin üstündən hoppanırdı.

Bax, bu yerdə Əbili incidi, Çəhrayı qızdan incidi, özü də yaman incidi, çünki Əbili belə Əbili idi.

Necə olurdu ki, yay vaxtı İmaşın lafeti gələndə Əbiligil ondan aldığı balaca şokoladı yavaş-yavaş yeyirdilər ki, gec qurtarsın, amma Cəhrayı qız bu irilikdə şokoladı ayağı altına atıb daş parçası kimi oynamağa qıyırdı? Əbili çox fikirləşirdi ki, bu iri şokoladı neyləsin. İstədi aparıb yetim Səftərə versin, amma ürəyinə pis gəldi, pis gəldi ki, niyə Cəhrayı qızın ayaq altına atdığını Səftər yeməlidir?

Və bu zaman Əbili kəşf elədi ki, onların kəndindəki yetim Səftər heç də uzaq-uzaq ellərdəki böyük-böyük şəhərlərdə yaşayan rəngbə-rəng uşaqlardan əskik oğlan deyil.

Sonra şokoladı elə oradaca bir daşın üstünə qoydu ki, quşlara yem olsun və sidq-ürəkdən arzuladı ki, yay tez gələydi. İmaş lafetini arxın qırağındakı söyüdü altına çəkəydi, o da İmaşdan şokolad alıb yeyəydi.

Cəhrayı qızın bu şokolad məsələsindən iki-üç il sonra, o zamanlar ki, Əbili imtahanlarının hamısını beşə verib səkkizinci sinfə keçmişdi, qərribə bir əhvalat baş verdi.

Payızın son illəri idi və həmin günlər Əbiligilin kəndində çiskinli-sazağın fir'onluq elədiyi günlər idi. O payız səhəri Əbili yuxudan oyanıb kəllayı otaqdakı pəncərədən qarşı dağın boz ətəyinə baxdı, saralıb solmuş - böyürtkən kollarına, çılpaq ərik ağaclarına, alçalara baxdı və birdən-birə bu çiskin, sazaq, bu bozluq, solğunluq ürəyinə bir qərriblik gətirdi, elə bil ki, illər boyu qürbət ellərdə yaşayırdı.

Ürəyindəki bu qərribliklə həyəətə düşdü, tövləyə girib həvəssiz-həvəssiz atı qaşovladı, sonra kəhərin çılpaq belinə atılıb kvndin yuxarısındakı arxda sulamağa apardı. Arxın qırağında atın belindən həmişəki bu dağlara baxdı, daha sobaları tüstülənən balaca kəndlərinə baxdı, boynunu uzadıb su dümləyən altındakı atın qara yalına baxdı, sonra başını qaldırıb gözlərini çiskindən qırpa-qırpa bomboz göyə baxdı və birdən-birə ürəyinə bir yaz həsrəti çökdü. Birinci dəfəydi ki, Əbilinin ürəyinə yaz həsrəti çökdü. Elə bir yaz ki, bu dağların adamsızlığı ürəyini sıxmasın, bu kəndin balacılığı ürəyini qısmasın.

Sonra Əbili qulaqlarını şəkələdi və başa düşdü ki, uzaqdan qatar gəlir, ayaqları ilə atı dəhmərləyib üzü aşağı çapdı. Əbili dəmir yoluna gəlib çatanda qatarın axırncı vaqonları sür'ətlə ötüb getdi və bir azdan tamam görünməz oldu. Əbili atın çılpaq belində oturub bir müddət keçib getmiş qatarın ardınca baxdı və birdən-birə ona mə'lum oldu ki, bu çiskinli-sazaqlı payız səhəri həmin qatar Əbilinin ürəyini də özü ilə apardı, böyük şəhərə apardı. Əbili bunu başa düşdü və atın belindən yero atılıb suçlu adamlar kimi, dağın döşündə sobaları tüstülənən kəndlərinə baxdı

Dağın döşündəki balaca kənd Əbilinin qatarla çıxıb gedən ürəyindən xəbərsiz idi və bu boz payız səhəri heç nə olmayıbmiş kimi, sobalarını tüstüləndirdi.

Əbili əlini kəhər atın yançağına sürüb:

-Belə-belə işlər... - dedi.

Bu əhvalatdan bir-iki il də gəlib keçdi və bir yay günü Əbili dəmir yolunun kənarındakı otluqda uzanıb dünyanın işləri barədə fikirləşirdi. Fikirləşirdi ki, bu dünyada gedən tək-cə qatarlar deyil. İllər də qatarlar kimidir, gəlir gedir, gəlir gedir, görünməz olur.

Əbili dünyanın bu işləri barədə fikirləşirdi ki, uzaqdan bir qatar göründü və Əbilinin yanından ötüb keçəndə vaqonlardan birindəki bir qız pəncərədən xeyli zir-zibil atdı: boş butulka, yumurta qabığı, pomidor artığı və bunlara bükülmüş kitab vərəqləri.

Kitab vərəqləri havada yellənə-yellənə Əbilidən beş-altı metr aralıya düşdü və qatar gözdən itib gedəndən sonra, Əbili ayağa qalxıb vərəqləri yerdən qaldırdı. Üstündə stəkan yerləri olan, aralarına pomidor suyu tökülmüş bu vərəqlərdən birinin üstündə yazılmışdı: S. Yesenin. Əbili əzik-üzük vərəqləri düzəldib əvvəlindən açdı. Ağ səhifəsində göy mürəkkəblə yazılmışdı:

Я не Пушкин, не Киров.

Не могу писать стихов,

Но пишу тебе три слова,

Живи, учись, и буд здорова!

Veçno tvoj Rufat.

Əbili məktəbdə rus dili dərsi keçirdi və o biri dərslər kimi rus dilindən də beş alırdı. Əbili başa düşdü ki, bu kitabı Rüşət adında bir oğlan bir qıza bağışlayıb və həmin Rüşət həmin qıza aşiq olub. Əbili başını qaldırıb bayaqkı qatarın ardınca baxdı və fikirləşdi ki, Rüşət heç ağlına gətirməzdi ki, üstünü şe'rlə yazıb qıza bağışladığı bu kitabın vərəqləri bir vaxt Əbili adında bir oğlanda olacaq. Əbili bunu fikirləşdi və əti ürpəşdi. Əti ürpəşdi ki, niyə bir adamın üstünə şe'r yazıb başqa bir adama bağışladığı bir kitabın vərəqləri cırılib günlərin bir günündə yumurta qabığı və pomidor artığı ilə bir yerdə vaqonun pəncərəsindən atılmalıdır? Əbili bir neçə il bundan əvvəlki Çəhrayı qızı yadına saldı və burasını da başa düşdü ki, bu kitabın vərəqlərini Çəhrayı qız cırıb vaqənin pəncərəsindən beləcə atdı. Vacib deyildi ki, bu qız elə həmin Çəhrayı qızın elə özü olsun. Bu qız həmin Çəhrayı qızın özü deyildi, başqa Çəhrayı qız idi. Əbili böyümüşdü və daha bilirdi ki, bu dünyada çəhrayı qızlar çoxdu. Çəhrayı oğlanlar da vardı bu dünyada.

İkinci səhifədə sarışın bir kəndçi balasının şəkli var idi. Bu kəndçi balası Əbiligilin düzənlikləri kimi bir düzənlikdə dayanıb ağzında da sünbül çöpü çeynəyirdi. Şəklin altında yazılmışdı: S. Esenin.

Əbili keçdiyi dərslərdən bilirdi ki, Yesenin böyük şairdir, yaxşı şe'rlər yazıb, amma Əbili bilmirdi ki, Yesenin həm də böyük şairdir, yaxşı şe'rlər yazıb, həm də bir kəndçi balası olub. Bir kəndçi balası, Əbili kimi.

İllər keçdi. Əbili məktəbi qurtardı və yenə də bir yay günü kolxozun 'Qaz-51'nə minib Bakıya gəldi, universitetə qəbul imtahanları verdi, hamısından beş aldı və mə'lum oldu ki, onu iki nəfər başqa ə'laçı ilə bərabər təhsil almaq üçün Moskva universitetinə göndərirlər.

Əbili bütün ömründə birinci dəfə qatarla mindi, 'Bakı - Moskva' qatarına.

Qatar çox getli, az getdi, dərə, təpə düz getdi, axırda gəlib Əbiligilin kəndinin yanından ötüb keçdi. Əbili vaqonun pəncərəsi önündə dayanıb hər addımına bələd olduğu, hər kolunu-kosunu tanıdığı bu yerlərə, qarşı dağın ətəyindəki ağaclar arasından kirəmidli taxtapuşları qızaran kəndlərinə baxa-baxa heç özü də bilmədi birdən-birə necə kəşf elədi ki, bir neçə il bundan əvvəlki qatar onun ürəyini heç hara aparmayıbmış; kəşf elədi ki, əslində o, indi ürəyini bu balaca kənddə qoyub gedir, bu dağların arasında, bu dəmir yolunun kənarında, bu yerlərin çiskinində, çənində və bütün ömrü boyu bu yerlər onun yuxusuna girəcək, onunla olacaq.

Əbili bu dəfə lap doğrusunu başa düşdü ki, bundan sonra bütün ömrü boyu nə edəcəksə bu yerlərin, bu balaca kəndin sayəsində edəcək; başa düşdü ki, bütün ömrü boyu bu yerlərə, bu balaca kəndə borclu olacaq və heç vaxt həmin borcundan çıxma bilməyəcək, ən xoş vaxtlarında da, ən ləzzətli çağlarında da hərdən bu borcluluq onu sıxacaq, sıxacaq çünki dünyada çox şey qatarlar kimidir, gedir, gedir...

Dekabr, 1973